

Interview Hoogleraar samenlevingsopbouw Talja Blokland over het verbeteren van achterstandswijken:

“Sociale achterstand van bewoners is moeilijk op te lossen”

Maatschappelijke achterstand en leefbaarheid zijn niet automatisch aan elkaar gekoppeld. Het kabinet zou daar volgens de sociologe professor Talja Blokland rekening mee moeten houden als het veertig probleemwijken wil omtoveren tot prachtwijken. “Je niet veilig voelen in een wijk is breder dan bang zijn overvallen te worden. Onderzoek laat zien dat het ook gaat om hoeveel kennis je hebt van de mensen met wie je de openbare ruimte deelt. Het gaat om hele elementaire zaken als in hoeverre je erop kunt vertrouwen dat iemand 112 belt als je in elkaar zakt”, zegt Blokland, in een interview met SECONDANT. De hoogleraar samenlevingsopbouw aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam benadrukt dat respect voor de bewoners van achterstandswijken het uitgangspunt moet zijn bij de ‘sociale herovering’ van buurten. “Positief gedrag heeft meer invloed op het prachtig maken van een wijk, dan het verwijderen van negatief gedrag.”

door Yvonne van der Heijden

De auteur is freelancejournalist.

Het willen opkrikken van achterstandswijken is allesbehalve een nieuw fenomeen. Sterker nog, op de lijst van veertig probleemwijken die met 400 miljoen euro van het ministerie voor Wonen, Wijken en Integratie een opknapbeurt zullen krijgen, staan wijken die tien jaar geleden voor hetzelfde doel Europese subsidies hebben gekregen. “Lees de artikelen die opiniebladen als HP/De Tijd en Vrij Nederland in het midden van de jaren negentig over dit onderwerp publiceerden er maar op na. Het is dezelfde discussie. Je zou die artikelen nu zo weer kunnen afdrukken. Van achterstandswijken prachtwijken maken is niet zo simpel. Het is juist een heel ingewikkeld vraagstuk dat je niet oplost door er miljoenen in te pompen”, zegt sociologe Talja Blokland.

*“Een buurt wordt niet leefbaarder door
een werkgelegenheidsproject”*

Naast hoogleraar Samenlevingsopbouw aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam is Blokland als onderzoeker verbonden aan de sectie Stedelijke vernieuwing en wonen van het onderzoeksinstituut OTB van de Technische Universiteit Delft. Ze onderzoekt wat stedelingen aan elkaar bindt en is vooral geïnteresseerd in stedelijke ongelijkheden, stadsplanning, buurtverbetering en buurtsamenhang. Een van haar wetenschappelijke drijfveren is de behoefte maatschappelijke achterstand en leefbaarheid uit elkaar te trekken omdat ze niet automatisch met elkaar zijn verbonden. “Neem het bouwen van duurdere huizen in achterstandswijken. Dat is lange tijd gedaan in de verwachting dat de achterstand zou verminderen en de leefbaarheid zou toenemen. Maar in de praktijk werkt

het niet zo dat een werkloze aan het werk gaat omdat zijn buurman een baan heeft. Een buurt wordt ook niet leefbaarder door een werkgelegenheidsproject.”

Duurdere huizen kunnen wel op een indirecte manier de leefomgeving in een achterstandswijk positief beïnvloeden. Blokland: “Er zullen in de wijk meer mensen komen wonen die beter opgeleid zijn en gemakkelijker toegang hebben tot de overheid en de politieke beleidsmakers in de gemeente. Ze weten de weg. Ze spreken dezelfde taal als de ambtenaren en de politici, en worden daardoor beter verstaan als ze een probleem aankaarten. Dat zou kunnen leiden tot een betere leefbaarheid van de buurt. Dat is dan eerder het gevolg van grotere competenties bij de buurtbewoners, dan van minder incompetenties van degenen die naar de bewoners moeten luisteren. Feit blijft dat sociale achterstand van bewoners moeilijk is op te lossen.”

Veiligheidsmonitor

Ook leefbaarheid en criminaliteit zijn volgens Blokland niet automatisch gekoppeld, ondanks dat de veiligheidsmonitor bij een daling van het aantal delicten een verbetering laat zien van de veiligheidsbeleving in een buurt. “Je kunt de indicatoren in de veiligheidsmonitor nog zo verfijnen, je veilig voelen is en blijft een vaag begrip. De aanpak van criminaliteit in een wijk die veel inbraken kent, betekent niet automatisch dat het met de veiligheidsbeleving wel goed komt. Ik heb in de Verenigde Staten onderzoek gedaan in een objectief heel onveilige wijk in de stad New Haven. Een wijk met drugsverslaafden, groepsverkrachtingen, schietpartijen en elk jaar wel een moord. Het blijkt dat de wijkbewoners zich in de eigen wijk veiliger voelen dan in andere wijken die objectief veiliger zijn. Dat heeft alles te maken met het kunnen inschatten van de onveiligheid. Naarmate men meer weet, voelt men zich veiliger. Want als je weet dat je op je hoede moet zijn, draagt dat ook bij aan je veilig voelen omdat je weet wat je kunt verwachten.”

*“Je kunt de indicatoren in de veiligheidsmonitor
nog zo verfijnen, je veilig voelen is en blijft
een vaag begrip”*

Professor Blokland vindt dat in Nederland bij het meten van ‘veiligheidsbeleving’ te veel de nadruk ligt op ‘bang zijn om slachtoffer te worden’ waardoor bij criminaliteitspreventie repressieve maatregelen de boventoon voeren. “Je niet veilig voelen in een wijk is breder dan bang zijn overvallen te worden. Onderzoek laat zien dat het ook gaat om hoeveel kennis je hebt van de mensen met wie je de openbare ruimte deelt. Het gaat om hele elementaire zaken als in hoeverre je erop kunt vertrouwen dat iemand 112 belt als je in elkaar zakt. Uit een onderzoek in vier wijken in Rotterdam komt duidelijk naar voren dat er een direct verband bestaat tussen het vertrouwen van bewoners in wat anderen zullen doen als ze in moeilijkheden komen en het rapportcijfer dat ze aan de wijk geven voor veiligheid. Het vertrouwen dat je in anderen hebt, bepaalt ook de waardering van de veiligheid in een winkelstraat of in een schoolomgeving.”

Vertrouwen

Het begrip 'vertrouwen' moet onderdeel gaan uit maken van de onderzoeken naar de beleving van de veiligheid in een buurt en de maatregelen die vervolgens worden genomen om de sociale veiligheid te verbeteren, betoogt Blokland. "In het bestaand denken over criminaliteitspreventie komt de overheid bijvoorbeeld nogal vlug uit op cameratoezicht. Maar een groot deel van de veiligheidsbeleving van mensen heeft niets te maken met daadwerkelijke criminaliteit. Je moet dus vraagtekens zetten bij het plaatsen van camera's om het gevoel van veiligheid te vergroten. Daarmee wil ik niet zeggen dat we geen veiligheidsindicatoren moeten gebruiken en moeten stoppen met criminaliteitspreventie, maar wel dat we andere methoden moeten hanteren om de mate van 'unheimisch' voelen in een bepaalde wijk vast te stellen."

Een deel van de verklaring dat veel mensen onterecht denken dat het vroeger veel beter was gesteld met de leefbaarheid en de sociale veiligheid in woonwijken ligt in het feit dat men destijds meer van elkaar wist. Tegenwoordig zijn buurtbewoners vaak onbekenden voor elkaar en is de vanzelfsprekendheid dat je op elkaar kunt vertrouwen minder. Blokland is in 1998 gepromoveerd op een historisch onderzoek naar het buurtleven in de Rotterdamse wijk Hillesluis in de eerste helft van de 20ste eeuw. "Mensen in Hillesluis waren toen niet aardiger voor elkaar dan nu, maar ze kenden elkaar in de zin dat ze relatief veel van elkaar wisten. Bijna iedereen in de buurt werkte op de scheepswerf van Piet Smit. De vrouwen zetten de aardappelen op als aan het einde van de werkdag de fluit klonk. Je wist wie katholiek was want die mensen stonden op vrijdag bij de viskraam. Bij het wachten op je beurt bij de kruidenier hoorde je anderen tegen de winkelier praten. Vroeger deed je automatisch veel kennis op van anderen. Tegenwoordig werkt het zo niet meer en omdat je minder van de ander weet, is het nu lastiger de veiligheidssituatie te beoordelen dan honderd jaar geleden."

Buurtactiviteiten

*"De overheid moet nadenken over manieren waarop
verschillende generaties in een wijk met elkaar
in contact kunnen komen"*

Voortbouwend op dit gegeven, lijkt het voor de hand te liggen dat buurtactiviteiten, zoals een barbecue of spelletjesmiddag, de mate van vertrouwd zijn met elkaar bevorderen en bewoners een veiliger gevoel geven. In een advies betoogt de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO), waarvan Blokland lid is, dat dat een misvatting is. "Zulke contacten krijgen na het evenement geen vervolg en vaak benadrukken ze vooral de onderlinge verschillen. Aan het bevorderen van de publieke familiariteit kun je niet veel doen. Scheepswerf Piet Smit is weg, daar valt niets aan te veranderen. Overigens bestaat familiariteit binnen subgroepen in een wijk soms nog wel, maar de mensen die 45 of 50 jaar in een buurt wonen hebben daar geen grip meer op. Voor hen is het onmogelijk grote delen van de bevolking sociaal te plaatsen en daardoor wordt de kunst van het thuis zijn in de buurt bemoeilijkt. Dan kun je wel zeggen dat oudere wijkbewoners in contact

kunnen komen met jongeren door samen te barbecueën, maar waarom zouden burgers in oude wijken van alles met elkaar moeten doen terwijl elders iedereen gewoon thuis televisie mag kijken? Heel veel heil is van buurtactiviteiten niet te verwachten.”

In de opvatting van Blokland moet de publieke familiariteit op andere niveaus worden bevorderd. “De overheid moet nadenken over manieren waarop verschillende generaties in een wijk met elkaar in contact kunnen komen. Zouden taakstraffen bijvoorbeeld niet zo kunnen worden ingevuld dat jongeren iets samen met ouderen doen? Laat jongeren computerlessen geven aan bejaarden in de buurt in plaats van de openbare ruimte schoonmaken. Dan ontstaat interactie die positief kan bijdragen aan de veiligheidsbeleving van de ouderen in de wijk. In het algemeen zouden bepaalde voorzieningen in een wijk tot vanzelfsprekende ontmoetingsruimten moeten worden gemaakt. De brede school is daarvan een goed voorbeeld. Mensen die geen schoolgaande kinderen hebben, komen toch op school omdat er andere voorzieningen zijn waarvan zij gebruik maken. Het is niet nodig met elkaar koffie te drinken, maar het is goed enige mate van herkenning te hebben in de buurt. Het is genoeg dat anderen weten ‘ik hoor hier thuis’ en dat ik weet dat de ander okay is of niet okay en dat ik op mijn tellen moet passen.”

Respect

Voor professor Blokland begint het verbeteren van achterstandswijken met respect tonen voor de bewoners. Als moeder van drie jonge kinderen somt ze tijdens het gesprek in haar woning in Rotterdam moeiteloos voorbeelden op waaruit blijkt dat de gemeente links en rechts steken laat vallen bij het bevorderen van de leefbaarheid van de openbare ruimte. “Neem bijvoorbeeld De Peperklip, dat is een wooncomplex met intensief beheer. Als in het speeltuintje iets kapot is en het is na een week nog niet is gerepareerd, dan denk ik: ‘dat kan toch anders’. Op het Afrikaanderplein is een speeltuin die veel te klein is voor het aantal kinderen dat er gebruik van maakt. Gevolg is dat dingen kapot gaan door te intensief gebruik. Er wordt vaak weken niets aan gedaan. Als je vindt dat dat niet mag, uit respect voor de bewoners van de wijk, dan moet je er veel meer bovenop zitten en ervoor zorgen dat de speelobjecten altijd in goede staat zijn. Dat straalt uit dat je respect hebt voor mensen en wie respect toont, dwingt respect af.”

De verloedering van de openbare ruimte en de overlast die daardoor ontstaat, heeft voor de sociologe alles te maken met de jarenlange bezuinigingen op het welzijnswerk en de ontmanteling van de verzorgingsstaat. “Op dit terrein zijn enorme slagen te maken als je van probleemwijken prachtwijken wilt maken. Dat moet ook gebeuren want als je dat niet doet dan ga je de gezinnen verliezen waarop de wijken zijn gebouwd. Er moet veel meer worden ingezet op een zorgzame wijkverbetering en niet alleen op overlast bestrijden, zoals nu gebeurt. Nu zie je dat bankjes op een plein bij een school worden weggehaald omdat jongeren er rondhangen en overlast veroorzaken. Door deze maatregel verdwijnt de overlast niet en de gemeente zet een hek om het plein want de overlast moet en zal verdwijnen. Gevolg is een lege ruimte met een hek erom. Dat maakt de buurt niet leefbaarder. Als je met zorg de situatie in een wijk wilt verbeteren dan laat je een ijscoman met een fietskar ijs venten rond het plein. Dan schep je de mogelijkheid voor toevallige

ontmoetingen. Met dit soort goed gebruik kun je systematisch het plein en later de hele buurt heroveren. Positief gedrag heeft meer invloed op het prachtig maken van een wijk, dan het verwijderen van negatief gedrag.”

Woningcorporaties

Woningcorporaties hebben als huiseigenaar een specifieke rol op het gebied van sociale veiligheid in een wijk, stelt Blokland. “Als eigenaar van de woningen heeft de woningcorporatie er alle belang bij dat het goed gaat in een wijk. Bij conflicten tussen bewoners is de corporatie de aangewezen instantie om te bemiddelen. De woningcorporatie is de baas en zou zich ook meer als zodanig moeten opstellen door regels te stellen en die te handhaven. Iemand die een fiets plaatst in een portiek, terwijl dat tegen de regels is, moet door de woningbouwvereniging worden aangesproken. Het is absoluut niet de taak van de ene bewoner om de andere bewoner aan te spreken op verkeerd gedrag in de semiopenbare ruimte, zoals een portiek. Maar dit betekent wel dat de corporatie een buurtbeheerstrategie moet ontwikkelen. Wat woningcorporaties volgens mij niet moeten doen is openbare ruimte afsluiten door bijvoorbeeld een binnenterrein in beheer van de bewoners te geven met het idee ‘dan is het van hun en dan zorgen ze er beter voor’. Ze zouden juist moeten aanmoedigen dat openbare ruimte door verschillende groepen kan worden gebruikt.”

“Het verder barricaderen van woonwijken leidt niet tot een grotere veiligheidsbeleving”

Die differentiatie in gebruik bepleit Blokland ook voor schoolgebouwen. Nederland zou eens in de Amerikaanse stad New Haven kunnen kijken wat de multifunctionaliteit van een school betekent voor de leefbaarheid van een wijk. “In Nederland zijn we geneigd scholen te zien als onderdeel van het schoolprogramma. In de Verenigde Staten wordt anders gekeken naar de relatie school en schoolgebouw. In New Haven maakt de school deel uit van de gemeenschap. Het buurtcomité vergadert in de bibliotheek, schoollokalen zijn in gebruik voor cursusprogramma’s van andere organisaties en zo meer. Een school kan het centrale punt zijn in een wijk waar iedereen wel eens binnenloopt voor het een of het ander. Dat zie je in Nederland te weinig, alhoewel de brede school in die richting gaat. Dit soort ideeën zou moeten worden meegenomen bij het bedenken van een strategische oplossing voor de probleemwijken. Het verder barricaderen van woonwijken leidt niet tot een grotere veiligheidsbeleving. Daar ben ik van overtuigd. De verklaring voor ontevredenheid met de woonomgeving zit in het gevoel van ‘dit is niet mijn plek, ik weet niet hoe anderen reageren’. Maatregelen die de sociale veiligheid verbeteren moeten op dat vlak veranderingen willen bewerkstelligen.” <<

Literatuur:

Wat stadsbewoners bindt. Sociale relaties in een achterstandswijk. Talja Blokland. Kampen, Kok Agora, 1998.